

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2021.14.023>**Василенко О.Ю.***здобувач кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права**(ДВНЗ «Ужгородський національний університет»)***ДЕЯКІ ЗАУВАГИ ЩОДО РОЗУМІННЯ КОРУПЦІЙНИХ
ТА ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕНЬ**

Вступ. Корупція є глобальною проблемою сьогодення. Проте завдяки ефективній антикорупційній політиці в різних країнах її рівень суттєво відрізняється. За результатами дослідження всесвітньо відомої міжнародної організації Transparency International за Індексом сприйняття корупції у 2019 році [1] Україна посіла лише 126 місце зі 180 країн світу (на рівні з Азербайджаном, Джибуті та Киргизстаном), набравши 30 балів зі 100 можливих. Хоча, наприклад, Польща знаходиться на 41 місці, Словаччина – на 59, не кажучи вже про постійних лідерів рейтингу (Данія, Нова Зеландія, країни Західної Європи тощо), у яких рівень корупції є найнижчим.

Окремі аспекти запобігання корупції в різних галузях права досліджували В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, О.Ю. Бусол, Є.В. Вандін, О.О. Гейц, Т.Є. Кагановська, А.В. Линник, В.М. Мартиненко, М.І. Мельник, Є.В. Невмержицький, О.М. Олешко, С.С. Рогульський, Б.В. Романюк, Т.В. Хабарова, М.І. Хавронюк, та інші. Проте поняття та види корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень висвітлені фрагментарно та хаотично, що вимагає подальшого наукового розвитку даної проблематики.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження поняття та видів корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень.

Результати дослідження. Незважаючи на такий незадовільний стан корупції в Україні, із наданих Transparency International ще на початку 2019 року дванадцяти рекомендацій для України, спрямованих на покращення

показників Індексу сприйняття корупції, на кінець року, в останньому його кварталі, було виконано (чи частково виконано) лише шість із них [2]. Тому не дивно, що у Стратегії розвитку Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) на 2017 – 2020 роки та планах з її реалізації прямо зазначається, що корупція дуже поширена в Україні, пронизує всі рівні публічного управління та приватного сектору, підриває верховенство права і руйнує демократичні інститути, і залишається одним із ключових викликів для соціально-економічного розвитку держави [3].

Станом на грудень 2019 року Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК) зафіксовано 2102 адміністративні правопорушення, в тому числі 16 порушень обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; 673 порушення вимог фінансового контролю; 5 порушень встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків; 165 порушень вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; 68 випадків невиконання законних вимог (приписів) НАЗК; 902 порушення порядку надання або отримання внеску на підтримку політичної партії тощо; 272 порушення порядку подання фінансового звіту про надходження і використання коштів виборчого фонду, звіту партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру; 1 випадок незаконного використання інформації, що стала відома особі у зв'язку із виконанням службових повноважень [4], тощо. Тому актуальним є дослідження коруп-

ційних та пов'язаних з корупцією правопорушень в контексті їх ефективного запобігання.

Варто зазначити, що поняття корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень трактується законодавцем у положеннях ст.1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Зокрема, зазначається, що:

– корупційним правопорушенням є діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у ч.1 ст.3 Закону України «Про запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність;

– правопорушенням, пов'язаним із корупцією, є діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у ч.1 ст.3 Закону України «Про запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [5].

Як бачимо, хоча досліджувані поняття і визначені в Законі, проте, виходячи з наведеного трактування, потребують детального аналізу й конкретизації.

По-перше, сутнісною відмінністю корупційного та пов'язаного з корупцією правопорушення є наявність / відсутність ознак корупції, проте не уточняється, яких саме. На нашу думку, ознаки корупції стають очевидними з визначення власне корупції, що відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII є використанням особою, зазначеною у ч.1 ст.3 Закону України «Про запобігання корупції», наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняттям такої вигоди чи прийняттям обіцянки / пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянкою / пропозицією чи наданням неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч.1 ст.3 Закону України «Про запобігання корупції», або на її вимогу іншим фізичним

чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [5].

По-друге, правопорушення, пов'язане з корупцією, передбачає діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження, що наводяться в розділі IV «Запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням» Закону України «Про запобігання корупції»:

1) обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища (ст. 22) – особам, зазначеним у ч.1 ст.3 Закону України «Про запобігання корупції», забороняється використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах;

2) обмеження щодо одержання подарунків (ст. 23) – особам, зазначеним у пп. 1,2 ч.1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи (допускається прийняття подарунків, які відповідають загальноновизнаним уявленням про гостинність, якщо їх вартість не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб одноразово, а сукупна вартість подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів);

3) вимоги щодо запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поведіння з ними (ст.24);

4) обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст.25)

- особам, зазначеним у п.1 ч.1 ст.3 Закону України «Про запобігання корупції», забороняється займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України; входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України;

5) обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування (ст.26) – особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зазначеним у п.1 ч.1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється: а) протягом року з дня припинення відповідної діяльності укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами – підприємцями, якщо особи, зазначені в абзаці першому цієї частини, протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб – підприємців; б) розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім

випадків, встановлених законом; в) протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності.

б) обмеження спільної роботи близьких осіб (ст. 27) – особи, зазначені у підпунктах «а», «в» - «з» п.1 ч.1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам (а особи, які претендують на зайняття посад, зазначених у вказаних підпунктах, зобов'язані повідомити керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб) [5].

По-третє, сутнісні відмінності в поняттях корупційного та пов'язаного з корупцією правопорушень полягає у виді відповідальності за вчинене діяння. У першому випадку передбачена кримінальна, дисциплінарна та/або цивільно-правова відповідальність, у другому – кримінальна, адміністративна, дисциплінарна та/або цивільно-правова відповідальність. Тобто адміністративна відповідальність може мати місце лише у випадку пов'язаного з корупцією правопорушення, на відміну від корупційного.

Детально питання відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення регламентується положеннями розділу XI Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII, а також Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року № 2341-III, Кодексом України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X зі змін. та доп., тощо.

Зокрема, корупційними злочинами відповідно до Кримінального кодексу України вважаються злочини, передбачені статтями 191 (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим

становищем), 262 (викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем), 308 (викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем), 312 (викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем), 313 (викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням), 320 (порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів), 357 (викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження), 410 (викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем), у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210 (нецільове використання бюджетних коштів, здійсненню видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням), 354 (підкуп працівника підприємства, установи чи організації), 364 (зловживання владою або службовим становищем), 364-1 (зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), 365-2 (зловживання пов-

новаженнями особами, які надають публічні послуги), 366-1 (декларування недостовірної інформації), 368 (прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірно вигоди службовою особою), 368-2 (незаконне збагачення), 368-3 (підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), 368-4 (підкуп особи, яка надає публічні послуги), 368-5 (незаконне збагачення), 369 (пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі), 369-2 (зловживання впливом) Кримінального кодексу України [6].

Глава 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення врегульовує адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією: порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст.172-4); порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст.172-5); порушення вимог фінансового контролю (ст.172-6); порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст.172-7); незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень (ст.172-8); порушення встановлених законом обмежень після припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (ст.172-8-1); нежиття заходів щодо протидії корупції (ст.172-9); порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням (ст.172-9-1); порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля (ст.172-9-2) [7].

Варто зауважити й те, що відомості про осіб, яких притягнуто до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної або цивільно-правової відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення, вносяться до

Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, що формується та ведеться НАЗК. Відомості про осіб, які входять до особового складу органів, що провадять оперативно-розшукову або розвідувальну чи контрольно-розвідувальну діяльність, належність яких до вказаних органів становить державну таємницю, та яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, вносяться до розділу з обмеженим доступом Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення (ст. 59 Закону України «Про запобігання корупції») [5].

Як зазначається в рішенні НАЗК від 09.02.2018 р. № 166 «Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення», даний реєстр представляє собою електронну базу даних, що ведеться з метою: 1) забезпечення єдиного обліку осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, та юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення; 2) забезпечення в установленому порядку проведення спеціальної перевірки відомостей стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком; 3) аналізу відомостей

Анотація

Стаття присвячена дослідженню поняття та видів корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень. Акцентується увага на незадовільному стані корупції в Україні, яка дуже поширена в Україні та пронизує всі рівні публічного управління та приватного сектору, підриває верховенство права і руйнує демократичні інститути, і залишається одним із ключових викликів для соціально-економічного розвитку держави. Аналізуються положення статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» у контексті того, що, по-перше, корупційним правопорушенням є діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині 1 статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність, та, по-друге, правопорушенням, пов'язаним із корупцією, є діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазна-

про осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, з метою визначення сфер державної політики та посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, з найбільш корупційними ризиками, а також формування та реалізації державної антикорупційної політики; 4) аналізу відомостей про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення [8].

Висновки. Підсумовуючи вище сказане, вважаємо, що поняття корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень визначені законодавцем у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», ретельний аналіз положень якого уможливує виділення ключових сутнісних характеристик, за якими розмежовуються безпосередньо корупційні правопорушення та пов'язані з корупцією правопорушення, а саме:

1) наявність / відсутність ознак корупції у вчиненому діянні (у випадку корупційного правопорушення мають місце ознаки корупції тоді, як пов'язане з корупцією правопорушення не містить ознак корупції, але порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження);

2) відмінності у видах відповідальності за вчинене діяння (корупційне правопорушення не передбачає адміністративної відповідальності), тощо.

ченою у частині 1 статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. Робиться висновок про те, що, виходячи з положень статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» сутнісною відмінністю корупційного та пов'язаного з корупцією правопорушення є наявність / відсутність ознак корупції, проте не уточнюється, яких саме. Сутнісні відмінності в поняттях корупційного та пов'язаного з корупцією правопорушень полягає у виді відповідальності за вчинене діяння. У першому випадку передбачена кримінальна, дисциплінарна та/або цивільно-правова відповідальність, у другому – кримінальна, адміністративна, дисциплінарна та/або цивільно-правова відповідальність. Тобто адміністративна відповідальність може мати місце лише у випадку пов'язаного з корупцією правопорушення, на відміну від корупційного.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, корупційне правопорушення, пов'язане з корупцією правопорушення, обмеження, адміністративна відповідальність, кримінальна відповідальність.

Vasylenko O.Yu. Some notes on understanding corruption offenses and corruption-related offenses

Summary

The article is devoted to the study of the concept and types of corruption offenses and corruption-related offenses. Attention is focused on the unsatisfactory state of corruption, which is very widespread in Ukraine and permeates all levels of public administration and the private sector, undermines the rule of law and destroys democratic institutions, and remains one of the key challenges for the socio-economic development of the state. The provisions of Article 1 of the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption» are analyzed in the context of the fact that, firstly, a corruption offense is an act containing signs of corruption, committed by a person specified in Part 1 of Article 3 of the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption», for which criminal, disciplinary and/or civil liability is established by law, and, secondly, an offense related to corruption is an act that does not contain signs of corruption, but violates the requirements, prohibitions and restrictions established by the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption», committed by a person specified in part 1 of Article 3 of the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption», for which criminal, administrative, disciplinary and/or civil liability is established by law. It is concluded that, based on the provisions of Article 1 of the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption», the essential difference between corruption offenses and corruption-related offenses is the presence / absence of signs of corruption, but it is not specified which ones. The essential differences in the concepts of corruption offenses and corruption-related offenses lie in the type of responsibility for the committed act. In the first case, criminal, disciplinary and/or civil liability is provided, in the second – criminal, administrative, disciplinary and/or civil liability. That is, administrative responsibility can take place only in the case of an offense related to corruption, as opposed to a corruption offense.

Key words: administrative and legal regulation, corruption offence, corruption-related offenses, limitation, administrative responsibility, criminal liability.

Список використаних джерел:

1. Аналіз Індексу сприйняття корупції-2019. *Transparency International Ukraine*: website. URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/>.
2. Індекс сприйняття корупції-2019. *Transparency International Ukraine*: website. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2019/>.

3. Стратегія розвитку Національного агентства з питань запобігання корупції на 2017 – 2020 роки та плани з її реалізації. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/2-Strategiya-rozvytku.pdf>
4. Статистичні відомості про роботу НАЗК за грудень 2019 року. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/01/statystyka-gruden.png>
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 49. Ст.2056.
6. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25-26. Ст.131.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X зі змін. та доп. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)*. 1984. Додаток до № 51. Ст.1122.
8. Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 09.02.2018 р. № 166 «Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0345-18>.